

Tanpınar'a nasıl "huzur" verilir?

"Tanpınar'ı değeri bilinmemiş, harcanmış bir aydın imgesi olarak değil, kültürümüzün sürekli olarak yararlanabileceğimiz bir gömüsü olarak görmeliyiz."

SENNUR SEZER
sennursezer@gmail.com

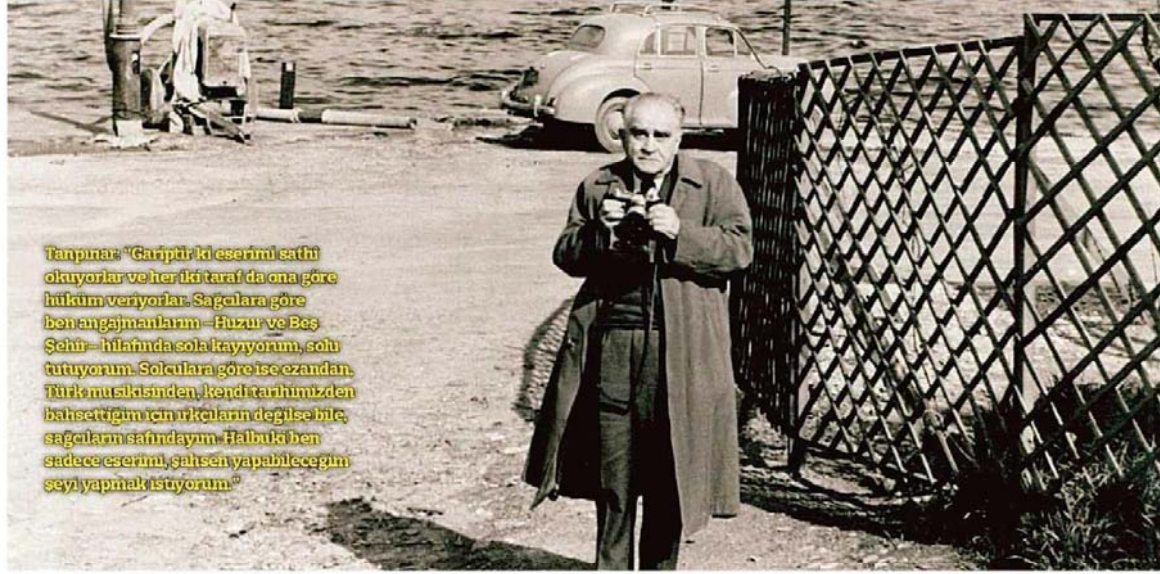
Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962), edebiyatımızdaki yeri cesurca saptanmış yazarlardan değildir. Adının yanına en rahat konulan ve itiraz edilmeyen sıfat "estet"tir. Son yıllarda adına düzenlenen uluslararası edebiyat şenliklerine, öykü ve romanlarından yapılan sayısız çeviriye rağmen onu mistik ya da sağcı sayan bunu açıkça dile getirmese de adını anarken duraksayan bir kitlenin varlığı yoksayılmaz. Bu durumun Tanpınar'ın Osmanlı uygarlığını kabulünden kaynaklandığı da inkâr edilemez. 1953'te Mehmet Kaplan'a yazdığı bir mektuptaki cümlenin cesareti görmezden gelinmiştir: "Nasil olur da dünyanın en meşru haklı olan kendi dilinde dua etmeyi bile kendimize yakıştıramıyoruz?"

1970'lerde, ölümünden epey sonra özellikle **Huzur** romanı merkez alınarak yapılan tartışmaların onun durumu için değişmeyecek bir sonuca vardı. da söylenemez. Hatırlanacağı gibi tartışma Fethi Naci'nin **Huzur** romanını, "Türkçede yazılmış en güzel aşk romanı" olarak duyurmasıyla başladı. Yine Fethi Naci'ye göre romanın güzelliği arka planda sürekli tasvir edilen ve Tanpınar'ın da büyük bir aşkla bağlandığı İstanbul şehrinde gelmektedir. Roman hoyunca Boğaziçi başta olmak üzere, Tarihi Yarımada ve Beyoğlu gibi semtler âdeta bir roman karakteri gibi karşımızdadır.

Roman bu özelliğinden çok Mehmet Kaplan'ın da dikkat çektiği psikolojik içeriğiyle gündeme geldi: "İnsanoğlunun ıstıرابı kadar tabii ne vardı Varolmayı gerçekten varolmayı ödüyordu."

Bugün genç eleştirmenler rahatça onun "Türk modernleşme sürecinin ürünü ve itici gücü" olduğunu ifade edebiliyorlar. "Verimli çelişki" yanını ekleyerek.

Oğuz Demiralp, Tanpınar ile ilgili denemelerini **Tanpınar'a Biraz Huzur Verelim** başlığıyla toplamış. Kendi içinde bir açıklama, savunma ve eleştiri skalasını kapsayan bu daha önce yayımlanmış denemelerin kimi ayrıntılarının korunması beni rahatsız etti. Tanpınar için verilen bir konserden önce yapılan konuşmanın "vesile" bölümünün yazıda fazlalık olduğu görünüyör mesela. Demiralp "Türk kültür dünyasında birleştirici etmen" olarak gördüğü, haklı da

Tanpınar: "Gariptir ki eserimi sathî okuyorlar ve her iki taraf da ona göre hüküm veriyorlar. Sağcılara göre ben angajmanlarım -Huzur ve Beş Şehir- hilafında sola itayıyorum, solu tutuyorum. Solculara göre ise ezandan, Türk müzikisinden, kendi tarihimizden bahsettiğim için ırkçılar değilse bile, sağcılar safındayım. Halbuki ben sadece eserimi, şahsen yapabileceğim şeyi yapmak istiyorum."

olduğu Tanpınar için yazdığı yazılardaki kimi ayrıntılarda biraz ayıklayıcı davranabilirdi.

Tanpınarın edebiyattaki yerini: "Romanlarında, öykülerinde insanı yalnızca hasit toplumsal gerçekliği içinde değil, bireysel / ruhsal derinliğiyle işlemiştir. Metafizik sorunlara değin uzanmaya çalışmıştır. Eski / yeni çatışmasını tarihsel süreklilik kavramı çerçevesinde aşmaya çalışmıştır. Türk iç insanını kurmaya, bu insana tarihsel hoyut kazandırmaya çalışmıştır. Yazınsal etkinliği hiçbir zaman işlevselci bir düzeye indirgemeden, Cumhuriyet insanı ve Batılı olarak, geçmişimizi yeniden kazana-bileceğimiz bir alan haline getirmiştir. Geçmişimize yabancılaşmak sorununu modernlikten ödün vermeden biraz olsun asabiliyorsa; modernleşmenin, Batılılaşmanın geçmişimize yabancılaşmayı gerektirmediğini bugün daha iyi anlayabiliyorsa, bunda Tanpınar'ın katkısı büyüktür. Bu açıdan bakıldığında Tanpınar'ın yanına bir ikinci ad yazmak oldukça güç görünmektedir" değerlendirmesini yaptıktan sonra, kendi emeğine biraz titiz davranabilirdi.

Tanpınar ve şehir

"Hiçbir eski binayı kendi elimizle yıkamayız. Çünkü onları hepsi bize ömrümüzün bir devamı başlı olduğu zaman hoyunca uzanan bir zincirin bir halkası olduğunu hatırlatır. Bu zincir o mucizeli devam duygusuyla milli hayatın ta kendisidir. İşte bu bina benden dört yüz bu kadar sene evvel yapıldı. Bir Türk ustası tarafından ya-

pıldı. Bana kadar geldi. Benden sonra da devam edecek. Ben ona bakarken benden evvelki nesillerle birleşiyorum. Sanki onlar da ben de yaşıyorlar ve ben onlar gibi genişliyorum, büyüyorum ve doğrusu da budur."

Tanpınar'ın bu yazısı İbrahim Paşa Sarayı'nın yıkılma olasılığı yüzünden yazılmış. Kendi geçmişinden kopmadan Avrupa'yla bağlanmayı doğru bulan anlayış yalnız Batı'yla değil Doğu'yla/kökleriyle de ilişkisini korumaya çalışmaktadır.

Tanpınar, geçmişten kopmamayı savunurken sınıf farkları, sınıfsal anlayışın etkilerini gözden kaçırmıyordu: "Şimdi Boğaziçi Tarabya'nın lüks rihtimıyla Anadoluhisar ve Çengelköy'ü arasındaki zevk farkında tereddüt ediyor. Hiçbir asaleti olmayan manasız ve havasız bir lüksle küçük imkânların gelişigüzel tasarrufuyla ve kolay faydaların telkiniyle eski İstanbul'un bu mücadelesi nasıl halledilecek?"

Tanpınar bir anlamda ne sağa ne de sola yaranamamış (bunu da istememiş) bir yazardır:

"Gariptir ki eserimi sathî (yüzeysel) okuyorlar ve her iki taraf da ona göre hüküm veriyorlar. Sağcılara göre ben angajmanlarım -Huzur ve Beş Şehir- hilafında (uygun olmayarak) sola kayıyorum, solu tutuyorum. Solculara göre ise ezandan, Türk müzikisinden, kendi tarihimizden bahsettiğim için ırkçıların değilse bile, sağcılar safındayım. Halbuki ben sadece eserimi, şahsen yapabileceğim şeyi yapmak istiyorum. Ben maruz müşahidim (etkilendiklerimin tanığıyım). Sempa-

tilerim var... İnkılapların (devrimlerin) taraftarıyım ve dil meselesindeki ifratlar (aşırılıklar) hariç, geriye dönmek, bir adım bile istemem."

Ahmet Hamdi Tanpınar için hazırlanmış bu kitapta, onun TBMM'deki çalışmaları kadar, siyasal tutumuna da eleştiriler var. Bu tür eleştiriler, eleştirilen tarafından yanıtlanamayacaksa gündeme getirilmesi uygun bir tutum değil.

Kitapta pek çok aydın/yazar yaşamöyküsünde görünen ve kimse için değişmeyen bir durum var: parasızlık. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın akademisyenliği bile onun kolayca yayıncı bulmasına yaramıyor. Dostlarının yazılardaki "acıma" tonu ise onu yaralıyor: "Adalet'in yazısı güzel değildi. Şairden, şairin hastalığından böyle bahsedilmez. Kadıncağız yarım sütünü doldurma gayretiyle neredeyse heni cami kapısına bırakılmış piç yapacaktı. Hele o 'Hamdicikler'..."

Oğuz Demiralp'in önerisi Tanpınar kadar bütün yaşamayan aydınlar için geçerlidir: "Tanpınar'ı değeri bilinmemiş, harcanmış bir aydın imgesi olarak değil, kültürümüzün sürekli olarak yararlanabileceğimiz bir gömüsü olarak görmeliyiz."

TANPINAR'A BİR AZ HUZUR VERELİM
Oğuz Demiralp
Yapı Kredi Yayınları
2014, 180 sayfa, 12 TL.